
РЕЦЕНЗІЇ

УДК 94(477.4) «1914/1917»(049.32)

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-29-117-119>**Юрій Зінько**Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
кандидат історичних наук, професор (Україна)**Олена Зінько**Вінницький національний технічний університет
кандидат історичних наук, доцент (Україна)

Герасимов Т. Ю. Міста Правобережної України і Перша світова війна: Повсякденна історія: монографія / Т. Ю. Герасимов. – Вінниця, ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – 436 с.

Анотація. У статті прорецензована монографія, в якій висвітлено повсякденне життя міст Правобережної України в період Першої світової війни. У монографії Герасимова Т. Ю. проаналізовано вплив воєнної доби на суспільну свідомість городян, рівень їхнього життя, становище житлово-комунальної сфери та міської інфраструктури.

Ключові слова: повсякденність, Перша світова війна, міська інфраструктура Правобережної України, житлово-комунальна сфера, девіантна поведінка, військовополонені, військовослужбовці.

Монографія Герасимова Т. Ю. – є дослідженням повсякденного життя міст Правобережної України в період Першої світової війни, яке дає можливість реконструювати трансформацію поведінкових практик міського населення Правобережної України, пов'язаних з адаптацією до воєнної доби. Книга має вступ, чотири розділи (14 підрозділів), додатки.

У вступі автор звертає увагу на актуальність обраної теми, аналізує історіографію проблеми повсякденного життя Правобережної України в 1914-1917 рр. Автор доводить, що дослідження міської повсякденності не входило до числа пріоритетних напрямків наукової діяльності більшості істориків радянської доби, які більше уваги приділяли економічним та суспільно-політичним передумовам приходу більшовиків до влади. Тому комплексне дослідження наявної джерельної бази дало можливість автору окреслити пріоритетні напрямки подальшого вивчення зазначеної проблематики сучасними науковцями.

Розділ 1. «Міста Правобережної України напередодні Першої світової війни» має три підрозділи: 1.1. Особливості розвитку міст українського Правобережжя на початку ХХ ст.; 1.2. Трансформація світогляду міського соціуму та його морально-психологічний стан у передвоєнну добу; 1.3 Правобережні міста на порозі Великої війни: кінець нормативної повсякденності.

Герасимов Т. Ю. зазначає, що в Російській імперії статус міста не отримало чимало населених пунктів унаслідок відсутності чіткої класифікації поселень на міські та неміські, а також не було визначено юридично статус такої категорії поселення, як містечко. Тому, відповідно до класифікації міст за кількістю мешканців, напередодні війни на Правобережній Україні нараховувалося одне велике (понад 100 тис.), 22 середніх (20-100 тис.), 19 малих (менше 20 тис.) міст. Особливостями розвитку міст були: невідповідність між темпами та рівнем урбанізації; залежність від географічного чинника; контрастність.

Автор пояснює, що у передвоєнну добу відбувався процес формування сучасного, «буржуазного», модерного типу суспільства, що означало кінець нормативної повсякденності. Темпи розбудови міської інфраструктури регіону були не однаковими, бо залежали від фінансових можливостей міст. Окремо виділявся Київ, який перетворився на один з провідних соціально-економічних та культурно-освітніх центрів у Російській імперії.

Розділ 2. «Вплив Великої війни на свідомість міського населення Правобережних губерній» має підрозділи: 2.1 Сприйняття верстами міського населення воєнної доби; 2.2 Прояви девіантної поведінки в міському соціумі Правобережжя; 2.3. «Прийшли люди» у правобережних містах: окупанти, іноземні військовополонені, евакуйовані в тил поранені та хворі військовослужбовці російської армії, біженці; 2.4. Загострення національного питання: у пошуках внутрішнього ворога.

Герасимов Т. Ю. зазначає, що війна вплинула на індивідуальну та колективну свідомість жителів міст Правобережної України. Підняті на початку війни патріотичні почуття закінчилися суспільною депресією. Причиною була психологічна неготовність соціуму до тривалої війни. Звичайний довоєнний світ перестав існувати, суспільство прагнуло радикальних змін. Воєнна

.....
доба скоротила кількість людей, які категорично не бажали змін та радикалізувала тих, хто їх прагнув.

Події 1914-1917 рр. спричинили появу великої кількості «прийшлих людей» до міст. Автор зазначає, що це призвело до формування негативного образу війни у свідомості місцевого населення, а також загострювало національне питання. Пошук винних у негараздах за етнічним критерієм, призвів до зміни політичного керівництва імперії Романових.

Розділ III. «Хліб» та «Видовища» міської повсякденності» має підрозділи: 3.1. Продукти харчування та предмети першої необхідності; 3.2. Перебіг антиалкогольної кампанії; 3.3 Дозвілля жителів міст.

Автор звертає увагу на те, що однією з умов існування політичного режиму – є спроможність населення забезпечувати себе найнеобхіднішими продуктами життєдіяльності. Прямий зв'язок між продовольчим питанням та суспільними настроями населення стосувався всіх учасників війни. Невирішеність соціально-економічних проблем зводили нанівець старання влади воювати до переможного кінця. Зубожіння народних мас призвели до падіння авторитету правлячого режиму.

Невід'ємним елементом способу життя людини було дозвілля. Відсутність цікавого дозвілля сприяло поширенню пияцтва. Табу на продаж спиртних напоїв під час «антиалкогольної кампанії» призвело до зацікавленості іншими способами проведення вільного часу. Зростала зацікавленість до театру, кіно, читання, азартних ігор. Але видовище витісняло мистецьку складову і стало одним з форм тогочасної військової пропаганди.

Розділ IV. «Проблеми житлово-комунальної сфери та міської інфраструктури Правобережжя» має підрозділи: 4.1. Квартирне питання; 4.2. Проблеми житлово-комунальної сфери; 4.3. Становище міського транспорту та зв'язку; 4.4. Санітарно-епідеміологічна ситуація та медичне обслуговування городян.

Герасимов Т. Ю. твердить, що особливості міської житлової сфери визначалися режимом воєнного стану, який призвів до занепаду житлового будівництва, реквізиції приміщень для військових потреб, напливу до міст переселенців з окупованих територій. Це створювало підґрунтя для протистоянь у сфері найму житла. Використання енергоресурсів у оборонній промисловості призводили до недостатнього освітлення міських вулиць, браку водопостачання, транспорту, навантаження на засоби зв'язку – телефону та пошти. Дефіцит медичного персоналу, медикантів та лікарняних ліжок ставав причиною підвищення санітарно-епідемічної небезпеки серед населення міст.

Підсумовуючи, автор робить висновок, що досліджуваний період є важливим через наявність великої кількості паралелей між сьогоденням та подіями сторічної давнини. Якщо в 1915 році під контролем іноземних військ перебувала частина Західної Волині, то через 100 років, у 2015 році – Кримський півострів та окремі райони Донецької й Луганської областей. У значної частини населення відбулася трансформація традиційної повсякденності. Тому, дослідження покликане на осмислення минулого, має на меті допомогти зрозуміти теперішнє.

Юрій Зинько

Винницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
кандидат історических наук, професор (Україна)

Елена Зинько

Винницький національний технічний університет
кандидат історических наук, доцент (Україна)

**Герасимов Т. Ю. Города Правобережной Украины и Первая мировая война:
Повседневная история: монография / Т. Ю. Герасимов. – Винница, ТОВ
«Меркьюри-Подолье», 2017. – 436 с.**

Аннотация. В статье прорецензирована монография, в которой рассматриваются особенности повседневной жизни городского населения Правобережной Украины накануне Первой мировой войны. В монографии Герасимова Т. Ю. проанализировано влияние военного периода на общественное сознание городских жителей, уровень жизни, состояние жилищно-коммунальной отрасли и городской инфраструктуры.

Ключевые слова: повседневность, Первая мировая война, городская инфраструктура Правобережной Украины, жилищно-коммунальная сфера, девиантное поведение, военнопленные, военнослужащие.

ABSTRACT

Yurii Zinko Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
PhD (History), Professor (Ukraine)**Olena Zinko**Vinnytsia National Technical University,
PhD (History), Associate Professor (Ukraine)**Gerasimov T. U. Cities of the Right-Bank Ukraine and the First World War:
Daily Story: Monograph / T. U. Gerasimov - Vinnitsa LLC
«Mercury-Podillia», 2017. - 436 pp.**

The article is analyzed monograph is devoted to the study of the main aspects of the daily life of the urban population of Right-Bank Ukraine in the conditions of the World War I. On the basis of wide involvement of the initial base, a comprehensive analysis of the daily life of the urban population of the Right-bank Ukraine was carried out, the course of which was caused by the First World War. The peculiarities of towns development of Right-bank Ukraine and daily life of their inhabitants on the eve of the World War I taking into consideration the geographic location specialties, economic and worldview modernization processes and military preparations of the Russian empire for war with the States of the Triple Alliance are elucidated.

The influence of the World War I on the consciousness of Right bank town population in the way of investigation of social mood evolution of townspeople during 1914–1917 and the revealing of the most spreading show of abnormal behavior in town social status, the character of penetration consequence of foreign and Russian military men, refugees and also the national problem worsening in the region in the context of the tsarist repressive policy against the Austro-German and Jewish population are elucidated in detail in the dissertation.

A great attention is paid to the ability of Right-bank townspeople to fulfill their physical and spirit needs in the way of analysis of product state in towns and the change of life level of their inhabitants, the influence on town daily life of antialcohol company and leisure-time sphere.

The problems of housing and communal sphere and town infrastructure of the Right-bank are examined in detail in the investigation. They are noted to be caused by economical, mobilized, migration, military and cultural-moral factors, clearly showing the total influence of the World War I on the system of vital activity security of the Right-bank Ukraine towns.

Key words: *Everyday life, First World War, Urban Infrastructure of Right Bank Ukraine, housing and communal sphere, deviant behavior, prisoners of war, servicemen.*

Статтю надіслано до редколегії 30.04.2019 р.
Статтю рекомендовано до друку 07.06.2019 р.

УДК 94(477)«1985/1991»(049.32)

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-29-119-121>**Олександр Криворучко**Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
кандидат історичних наук, доцент (Україна)**Даниленко В.М. Україна в 1985-1991 рр.: остання глава радянської історії.
– Київ: Інститут історії НАН України, 2018. – 278 с.**

Анотація. *У статті прорецензовано монографію, в якій досліджуються зміни у соціально-економічній, суспільно-політичній та культурно-духовній сферах суспільного життя радянської України в період горбачовської перебудови, аналізуються етапи кризи партійно-радянської системи, характеризуються основні закономірності та рушійні сили процесів, які призвели до відновлення державної незалежності українського народу.*

Ключові слова: *Україна, перебудова, демократизація, гласність, багатопартійність, суверенітет, відродження, незалежність.*

Монографія доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАН України Даниленка В.М. присвячена дослідженню соціально-економічних, суспільно-політичних та національно-культурних процесів в Україні у період горбачовської перебудови, висвітлено основні етапи кризи компартійної системи та становлення незалежності Української держави.